

Az elsődleges feldolgozás után a leletek a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Kulcsár Zoltán, Kulcsár Zoltánné, Frank Tamás technikusok.

HARGITAI ANDRÁS

42. Bátmonostor, Sumár-dűlő (KÖH 73251)

(Bács-Kiskun megye) Sza

A Magyar–Horvát gázvezeték építése kapcsán 2010. május 10–13. között végeztünk megelőző feltárást a régészeti megfigyelés során azonosított HT-144 jelű lelőhelyen. A feltárással érintett nyomvonalszakasz Bátmonostortól 1,5 km-re ÉK-re, a Sumár-dűlőben található. A feltárt 1801 m²-ből 531 m² volt régészetileg fedett. A 400 m hosszú és 5 m széles szelvényben 25 stratigráfiai jelenség, ill. 23 régészeti korú objektum került elő a sárgás, homokos altalajon. Az objektumok – 1 árok, 1 füstölögödör és 21 gödör – egy szarmata településhez tartoztak. A település egyrétegű volt, szuperpozíciót nem tudtunk megfigyelni. A terület domborzata változatos: míg a 114+800 km-ponttól DNy-ra egy mélyebb fekvésű szakasz található, addig e ponttól ÉK-re csak kisebb szintkülönbségekkel tagolt egyenes felszín húzódik. Alapvetően homokos fedettség jellemző a területen, egyedül a szelvény mélyebb, DNy-i harmadában értük el a szürke agyagos altalajt. A szelvényben előkerült objektumok csoportokban, elsősorban magasabb térszínekhez kötődve kerültek elő. A teljes szelvényben két ilyen objektumcsoportot lehet elkülöníteni. Az első objektumcsoport a 114+920 km-pont környezetében került elő. Itt egy magasabb területen 1 árok és 8 gödör bukkant elő. Az itteni szakaszra egyaránt jellemzőek voltak a tálszerűen, méhkas alakban, vagy hordószerűen lemélyedő vermek. A sekély árokból és egy gödörből római téglafüggelék kerültek elő szarmata leletanyag kíséretében. A szelvény másik objektumcsoportja a nyomvonal 114+800 km környezetében jelentkezett. Összesen 6 kerek szájú, különféle profilú verem tartozik ehhez a csoporthoz, amelyet ÉK-ről egy füstölögödör zárt. Utóbbi egy K–Ny-i tengelyű, szabályos téglalap alakú füstölőtérként szolgáló gödörrel és közel 2 m hosszú kürtővel rendelkező objektum. A Ny-i oldalon található füstölő tűzterét csak részben sikerült feltárni. Átégésnek nyomát sem a kürtőben, sem a munkagödörben nem találtuk. Mindez arra utal, hogy az objektumot nem, vagy csak kis ideig használták. A második objektumcsoportból gazdagabb leletanyag került elő, köztük egy újabb római téglafüggelék. Az egyik gödörből egy terra sigillata tál pereme is előkerült, ami alapján a szarmata telep kora a Kr. u. 2–3. századra tehető.

A két objektumcsoport közötti kapcsolatot pár elszórt objektum képezte a szelvény mélyebben fekvő szakaszán. A vizsgált szakasz ÉK-i harmadában fokozatosan ritkuló objektumsűrűséggel szembesültünk. Az

utolsó gödör már magányosan, a többi objektumtól 100 m-re jelentkezett. A terület geomorfológiai adottságait tekintve a szarmata település egykori központja a nyomvonalra, ill. ÉNy-ra fektethető. A nyomvonalra 100 m-re magasabb térszínek találhatók, amelyeknek a lankás É–D-i irányú vonulatai a nyomvonallal értek. Ezen vonulatok magasabb pontjain találtuk a legtöbb objektumot. A feltárt nyomvonalszakasztól ÉÉNy-ra egy nagyobb kiemelkedés található, rajta telepített akáccsal. Szarmata leletek itt, a Pál-tanya vonaláig kerültek elő. Sikerült lehatárolni az újonnan megismert szarmata kori lelőhely nyomvonalba eső teljes területét. Vizsgálatunk alapján feltehetően nem terjed ki a nyomvonal közelében lévő csatorna D-i, DNy-i oldalára.

Az elsődleges feldolgozást követően a leletanyag a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Nagy Norbert, Takács Gábor ásatási technikusok.

PÓPITY DÁNIEL

43. Bátmonostor, Szurdok (KÖH69499)

(Bács-Kiskun megye) R, B, Szk, LT, Sza, Á, Kk

A HT-47 jelű lelőhely Bátmonostor belterületétől É-ra, a Szurdok nevű határrész és a Ferenc-tápcsatorna szögletében, több ÉK–DNy-i és Ny–K irányú magaslaton és az azokat összekötő alacsonyabb fekvésű területen helyezkedik el. Északkeleti részén egy a környezetéből markánsan kiemelkedő homokdomb húzódik.

2009-ben a lelőhely középső részén, egy kb. 320 m-es szakaszon végeztünk megelőző feltárást a Magyar–Horvát gázvezeték nyomvonalán. Akkor a lelőhely nyomvonalba eső részének ÉK-i területén, a Baja és Bátmonostor közötti műútig szőlő és erdő volt, melyet 2010 tavaszán irtottak ki. 2010 májusában, a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat által biztosított szakfelügyelet során kiderült, hogy a lelőhely ÉK-i és DNy-i irányba is tovább folytatódik. A domborzati viszonyok és a feltáráshoz kapcsolódó terepbejárás alapján megállapítottuk, hogy az ÉK–DNy-i irányú lelőhely legalább 1470 m hosszú és 100–380 m széles. Pontos kiterjedése kérdéses, mert Ny-i szélén a mesterséges Ferenc-csatorna, K-i szélén a Baja–Bátmonostor közötti műút határolja, ill. a nyomvonalra közvetlenül É-ra elhagyott gyümölcsös fekszik.

2009-ben és 2010-ben összesen 350 objektumot (453 stratigráfiai egységet) tártunk fel, 5208 m²-en. A 2010-ben feltárt szakaszon 331 stratigráfiai egység került elő, melyek közül 188 gödör, 83 cölöphely, 27 árok, 21 épület, 6 sír, 2 kemence, 2 tűzrakóhely, 1 állati vázmaradvány és 1 ismeretlen rendeltetésű építmény volt. Korukat tekintve kettő a rézkori badeni kultúrához tartozik, 94 késő bronzkori, 4 szkíta, 2 szkíta vagy kelta, 38 kelta, 4 kelta vagy szarmata, 44 szarmata, 9 Árpád-kori, 30 középkori, 13 újkori és 91 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A különböző korú

régészeti jelenségek általában az egész nyomvonalon megfigyelhetők voltak, azonban a lelőhely ÉK-i részén húzódó homokdombon, ill. az említett magaslat és a bátmonostori műút között, kb. 150 m hosszú szakaszon, csak középkori–késő középkori (15–17. sz.) településobjektumokat bontottunk ki.

Az egyetlen *késő rézkorra* (badeni kultúra) keltezhető, nagyméretű, valószínűleg kerek alakú gödör a bronzkori objektumok között került elő, ill. ennek É-i szélét is egy bronzkori beásás vágta. A salakos, hamus betöltésű gödörből nagy mennyiségű edénytöredék, köztük feketére felfényezett oldal-, vastag falú oldal- és peremtöredékek, továbbá beszürkált és karcolt vonaldíszítésű oldaltöredékek kerültek elő. Hasonló leletanyag került felszínre egy ÉNy–DK-i irányú lekerekített sarkú téglalap alakú, kb. 30 cm-re a nyesési szint alá mélyülő, letaposott padlójú ház betöltéséből is, mely a hasonló korú gödörtől több száz méterre helyezkedett el. A ház pontos méretét nem ismerjük, mert egy része a feltárási területen kívülre esett.

A *bronzkori* településobjektumok kisebb csoportokban, a nyomvonal egész területén (kb. 115+950 és 117+020 km között) jelentkeztek. Az objektumok nagy részét kisebb méretű kerek, ovális vagy lekerekített sarkú szögletes alakú, egyenesen szűkülő falú, ívelt vagy egyenes aljú gödrök alkották, melyek betöltéséből viszonylag gazdag leletanyag került elő. Az élelemtároló- és hulladékgödrök mellett azonban több nagyméretű, 2–4 m átmérőjű vermet is kibontottunk. Az egyik ilyen nagyméretű gödör alján három fiatal szarvasmarha összedobált maradványait figyeltük meg. Egy másik gödör alján egy kifejlett szarvasmarha kitekert helyzetben, valószínűleg kultikus célzattal eltemetett maradványát dokumentáltuk. A legnagyobb, 4,5 m átmérőjű, lekerekített sarkú szögletes alakú, 55 cm mély gödör közepére ásott téglalap alakú, hasonló korú gödörben többek között egy szarvból és egy lapockacsontból készített, egyik végükön hegyesre csiszolt árszerű eszközt találtunk. A 116+100 és a 117+000 km-szelvények között 8 bronzkori lekerekített sarkú téglalap alakú, félig földbe mélyített épületet is dokumentáltunk, melyek nagy részében megtaláltuk a tetőt tartó cölöpök gödreit, ill. két esetben a keményre letaposott padlón az egykori tüzelésnyomokat is rögzítettük. Összesen három ház esett teljesen a feltárási területre, melyek alapterülete 10,5–21 m² között változott. A településobjektumok között egy DK–ÉNy-i tájolású gyermek sírja került elő, melyet a mezőgazdasági munkák megbolygattak. A sírban mellékletet nem találtunk. A bronzkori objektumok betöltéséből nagy mennyiségű edénytöredék, ill. állatcsont (főként szarvasmarha, juh), kova- és kőpengék, őrlőkő- töredékek, csonttű, csontárok, agyagnehezékek kerültek elő. Az edénytöredékek között túlsúlyban voltak a vastag falú, különféle bütykökkel, barbotinnal díszített töredékek, de ugyanúgy szerepeltek a vékonyabb falú, bekarcolt vonaldíszes füles edény-, tál- és bögre-töredékek is. Több gödörben találtunk majdnem

vagy teljesen ép edényeket. Az előkerült leletanyag alapján a bronzkori településrészletet a késői időszakra keltezhetjük.

Az egyetlen biztosan a *szkíta korra* helyezhető objektum egy szabályos szögletes alakú, 260×270 cm alapterületű, 87–114 cm-rel az altalajba mélyedő építmény volt. A sír vagy telepépítmény sarkaiban egy-egy kerek alakú cölöphelyet figyeltünk meg. Az objektum aljától 8–10 cm-re a szkíta korra jellemző fegyvereket találtunk: 47 cm hosszú akinakest, két vas lándzsahegyet, két ellentett élű vasfokost, két baltát, egy valószínűleg csákányként használt tárgyat, vas lándzsahegyvédőt és egy bronz háromélű nyílhegyet. A házból kevés edénytöredék (kézzel formált fazék és vékonyabb falú, szürke talpkorongos tál töredékei), két csontból készített tömlővégtöredék és állatcsont is felszínre került. Az építmény É-i sarkába egy korongolt, szürke, simított felületű, kétfülű edényt állítottak, mely felett bronzlemezből feltekert, 86 db apró bronzhengert bontottunk ki.

A *kelta* településobjektumok a bronzkori és a szarmata jelenségek között, elsősorban a 116+650 km-szelvényről DNy-ra eső, laposabb fekvésű területen kerültek elő. A kelta gödrök nagy része kerek alakú és viszonylag nagyméretű volt, faluk egyenesen szűkülő vagy felső részén ívelten bővülő, majd szűkülő, aljuk ívelt vagy egyenes. Az egyik gödör faszenes, hamus betöltésének felső részéből nagy mennyiségű áglyenyomatot tapasztás került felszínre. Az említett gödör két kelta ház között feküdt. Az erre a korra keltezhető, lekerekített sarkú téglalap alakú, félig földbe mélyített 8 ház egymástól nagyjából egyenlő távolságra helyezkedett el. A házak közül egy sem esett teljesen a feltárási területre, az azonban biztos, hogy a legkisebb mérete is nagyobb volt, mint 9 m², a legnagyobb ház alapterülete pedig meghaladta a 30 m²-t. A házak alján mindenhol megtaláltuk a keményre letaposott járósínt, ill. az onnan induló cölöphelyeket. Két házban dokumentáltunk egy-egy keskeny (30 és 38–45 cm széles), mindkét végén lekerekített, egyenesen szűkülő falú, ívelt aljú árokszerű gödröt. Ezen objektumok funkciója kérdéses, az azonban biztos, hogy nem későbbi beásások, hanem összefüggnek az adott épület használatával (talán műhelyek lehettek). Az egyik épület padlóján két ép tálát bontottunk ki. Az objektumok betöltéséből a keltákra jellemző korongolt szürke és téglaszínű, grafittal soványított, behúzott peremű és S-profilú tálak, és a szarmata hombárokhoz hasonló, vállukon bordadíszes edények mellett kézzel formált, seprűdízses szitulatöredékeket, ill. olyan jellegtelen kézzel formált edénytöredékeket is találtunk, melyek keltezése néha bizonytalan volt. Az edények mellett orsógombokat, kerek alakúra lecsiszolt korongot és agyagnehezékeket is találtunk.

A *szarmata* objektumok többségét nagyméretű, kerek, méhkas alakú vagy felső részén ívelten bővülő, majd szűkülő falú, ívelt vagy egyenes aljú élelemtároló és hulladékgödrök alkották, melyek a 116+650 km-szelvényről DNy-ra sűrűsödtek. A gödrök között egy ÉNy–

DK-i hossz tengelyű, ovális alakú szabadtéri kemencét is feltártunk, melynek nagy részét a mezőgazdasági munkák elpusztították. A sekély munkagödör DNy-i és ÉNy-i szélé mellett egy-egy kerek átmetszetű cölöphelyet figyeltünk meg, melyek talán ehhez az építményhez tartoztak. Az objektumok betöltéséből kézzel formált fedő- és fazéktöredékek, ill. korongolt szürke hombártöredékek kerültek felszínre. A 116+170 és a 116+230 km-szelvények között húzódnó Ny-K-i irányú magaslaton egy öt sírból álló temetőrészlet is napvilágra került, mely a domborzati viszonyok alapján a Ferenc-csatorna felé tovább folytatódhat. A lekerekített sarkú téglalap alakú sírok DK-ÉNy vagy D-É tájolásúak voltak, melyeket a temetés után néhány évtizeddel kiraboltak, úgy, hogy néha csak egy-két csont maradt a sírokban. Két esetben a sírra ásott rablógödröket is meg tudtuk figyelni, ill. az egyik rablójárathoz került elő a sírba helyezett miniatűr füles edény. Az öt sír közül háromba nőt, egybe férfit és egybe fiatal felnőttet temettek el. Az egyik női sírban a bokák körül nadrág aljának gyöngyhímzését dokumentáltuk, melyet egy-egy sorba rögzítettek a ruha alá. A női sírokban gyöngyöket, ill. az egyikben egy bronz lemezkarperect, a férfisírban pedig egy rossz megtartású babérlevél alakú vas lándzsahegyet találtunk. Az ismeretlen nemű sírban bronzfibulát és egy vaskést bontottunk ki.

Az *Árpád-kori* településobjektumok a 116+220 km-szelvénytől ÉK-re, a Ny-K irányú magaslaton kerültek elő, főként bronzkori jelenségek közelében. Az egyik kerek alakú Árpád-kori és egy nagyméretű, ovális alakú bronzkori gödör közötti beásás alján egy fiatal borjú egész vázát bontottuk ki. A gödrök hosszúka ovális vagy kerek alakúak, faluk egyenesen szűkülő, vagy felső részén bővülő, majd szűkülő volt. Előkerült egy É-D-i hossz tengelyű, lekerekített sarkú téglalap alakú, a nyelési szint alá 6–20 cm-rel mélyedő, letaposott padlójú ház is, melynek nagy része a feltárási területen kívülre esett. A ház É-i falának középső részén egy szögletes alakú cölöphelyet találtunk, a padlón pedig egy fél malomkövet bontottunk ki. Az objektumokból kézi korongon készített fazék perem-, oldal- és aljtöredékek, ill. egy gödörből kézzel formált, kúpos alakú fedő került elő, melynek oldalán kerek átmetszetű fül volt. Több objektumban találtunk vastöredékeket (vaskés, vasalás) is.

A *középkori* (15–17. sz.) kerek és szögletes alakú, ívelten bővülő vagy egyenesen szűkülő falú, egyenes vagy ívelt aljú gödrök a lelőhely ÉK-i részén, a 115+650 és a 115+800 km-szelvények között, a homokdombon helyezkedtek el. A gödrök között egy ÉNy-DK-i hossz tengelyű, lekerekített sarkú téglalap alakú ház részletét is feltártuk, melynek fele a feltárási területen kívülre esett. Az objektumokból vékony falú fedőhornyos fazék, korsó, lábas fazék és grafitos soványítású bécsi fazék töredékei kerültek elő. Több gödörben szarvasmarha és kutya vázmaradványokat dokumentáltunk.

Az *újkor* (18. sz.) objektumok főként a lelőhelyet kettévágó földúttól, ÉK-re, a 116+270 és a 116+320

km-szelvények között, egy mélyebb fekvésű részen, ill. a Ny-K-i irányú magaslat DNy-i lejtőjén kerültek elő. A kerek vagy szögletes alakú gödrökből állatcsontok és mázas edénytöredékek kerültek felszínre. A gödrök között egy közel 16 m² alapterületű, négyszögletes alakú épületet is feltártunk, melynek a K-i oldalához építették a kerek alakú kemencéjét.

A leletek az elsődleges feldolgozásukat követően a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Bedő Valér, Kajtár Norbert és Kádár László technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

44. Beleg, Csigás-Kúti-dűlő (KÖH 19684)

(Somogy megye) Ő, Ró

Nagyatád környékén szennyvízvezeték kiépítését tervezték, ennek kapcsán 2010. júliusban hatástanulmány készítése céljából terepbejárásokat végeztünk, melynek során négy ismert lelőhely területét pontosítottuk és 3 új lelőhelyet találtunk.

A Kutas és Beleg között elterülő lelőhely területét pontosítottuk. Megállapítottuk, hogy ez az út É-i oldalára is átér, bár határai itt nem voltak meghatározhatóak, mert csak egy kisebb tábla volt itt bejárható. Az úttól D-re is megnöveltük korábbi kiterjedését. A nagy mennyiségű római kerámia mellett kevés őskorit is találtunk.

Munkatársak: Gál Zoltán, Nyári Zsolt, Cserép Tamás.

MOLNÁR ISTVÁN

45. Berettyóújfalu, Beru-4 jelű kutatófúrás (KÖH 59818)

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza

A Berettyóújfalu közigazgatási határában lévő Berettyóújfalu-4 jelű szénhidrogén fúrás pont területén 2010. március 1-jén végeztük el a régészeti megelőző feltárást. A lelőhely emlékenyanyagot tartalmazó gödrei két korszakból származnak. Jelentős mennyiségű késő bronzkori kerámiaanyag került elő két nagyobb gödörből. Érdekesebb lelet volt az egyik gödör alján talált szarvasagancs. Három méhkas alakú gödörben a római császárkori szarmata időszakból származó néhány darab korongolt és kézzel készített kerámiatöredéket találtunk.

Munkatársak: Fehér Csaba, Koroknai Zsolt rajzoló, Janka Edvárd fényképész.

D. SZABÓ LÁSZLÓ

46. Berkesd, Tekenős-dűlő (KÖH 68637)

(Baranya megye) B

2010. március 30. és április 1. között a Horvát Tranzit gázvezeték nyomvonalára eső HT-79 jelű régészeti lelő-